

KENT SOSYOLOJİSİ

SOS308U

KISA ÖZET

1.ÜNİTE Kavram Olarak Kent Sosyolojisi

GİRİŞ

Kent sosyolojisi nedir? İlk seferde cevaplandırılması kolay bir soru değildir. Kent ya da şehir nedir? “Kentselin anlamı nedir? Kentsel olan mekânsal bir yığılma mıdır? Belirli büyüklükte bir nüfus mudur? Ya da basitçe kırsal olanın karşıtı mıdır? Bu bölümde, kent sosyolojisine sosyo-mekânsal bir bakışla yaklaşılacaktır. Bu yaklaşıma göre, mekânsal ve çevresel konuların her zaman sosyal ilişkilerin bölümü ve parçası olduğu kabul edilmektedir. Dolayısıyla çevre konuları sınıf, cinsiyet, yaşam tarzı, iktisat, kültür, siyaset ve eylem planlarının sentezi kentsel bölgelerin gelişiminin esasını oluşturan göstergeler olarak ele alınmalıdır.

KENTLERİN KÖKENİ VE TARİHİ

Kentler ilk doğuşlarından bugüne kadar **bilgi, güç, zenginlik ve kontrol** yani tüm kaynakların toplanma merkezi olmuşlardır. Antik kentler Childe’in da bahsettiği gibi **uygarlıkların beşiği** olarak kabul edilmişlerdir. Kentleşme Sjoberg’in de ileri sürdüğü gibi emeğin uzmanlaşması ve toplumsal görevlerin karşılıklı bağımlılığının artması dolayısıyla farklı işlevlerin ayrışması sonucunda gelişmiştir. Genel kanının aksine Ortaçağ, kentlerin ticari canlanmada oynadığı rol açısından oldukça önemli bir dönemdir.

İlk Kentsel Uygarlıklar

Bir kentsel çevre ya da kentsel yığılma, kentlerin ortaya çıkmasının ve ardından gelen kentleşme süreçlerinin sonucudur. Tarihte kentleşmenin kökleri yaklaşık 10.000 yıl kadar geritmektedir. Erken dönem Antik kentler Orta Doğu’da (Mezopotamya, Mısır) yaklaşık 6000 yıl önce, Hindistan’da İndus Vadisi, Çin’de, Girit şehirlerinin Minos uygarlığında yaklaşık 4000 yıl kadar önce ve Meksika’da yaklaşık 2300 yıl öncesinde bulunabilir (Light, 1983). Bu yerleşkelerdeki nüfus görece günümüz standartlarına göre az olsa da Mohenjo-Daro, İndus Vadisi’nde yaşanların nüfusu 20.000’e yaklaşmıştır. Kent tarihçisi Lewis Mumford ilk insan yerleşimlerinin **ölü kentleri ya da Thanatopolis** olduğunu belirtmiştir.

Antik kentler iyi tanımlanmış politik imparatorluklar içinde kilit noktalar olarak tarihte yer aldılar. Babil, Atina, Roma, Mexico City, Pekin vb. gibi merkezi komuta şehirleri vardı. Diğer şehirler, kara veya su yolları aracılığıyla merkeze bağlıydı. Şehirlerin bilgi, güç, zenginlik ve kontrol gibi tüm kaynakların toplanma merkezi olmaları onların en önemli ortak yapısal özellikleriydi. Devlet, din, uygarlık, aile ve ülke kavramları **şehir** kavramı ile iç içeydi. **Polis** (Antik Yunan şehir devleti), özünde bir kentin egemenlik alanıyla tanımlanan bir yönetim şeklidir. **Civis** (kent sakini) ise ‘kent hayatı’ ve ‘iyi bir hayat’ için kentlerde yaşayan kentli yurttaştı.

Atina gibi klasik kentler de kozmolojik kodlara göre inşa edilmiştir. Şehir Tanrıça Athena’yı onurlandırmak için inşa edilmiştir. Temelde bir daire şeklindedir. Dairenin merkezinde topluluğun ve dünyanın merkezi **agora** vardır. Sokaklar merkezden yayılan bir ışınal/radyal ağ olarak düzenlenmiştir. Bu düzenleme temelde pazara kolay erişim gibi ekonomik kaygılar tarafından değil, tüm evlere eşit mesafede olması gerekliliğine dayanan **politik ilke** tarafından belirlenmiştir.

Eski kentleşme süreçlerini tartışırken, toplumsal yapıların kökenleri hakkında iç görüler edinmek de mümkündür. **V. Gordon Childe** (1950, 1954) toplumun gelişimini farklı aşamalara ayırır. Childe, şehir kumayı modern yaşam ile bağlantılı özel bir dizi sosyal ilişkilerle ilişkili

kentsel devrimin bir parçası olarak değerlendirmektedir. **Kentleşme süreçlerini** temelde avcılık ve toplayıcılık yolunu izleyerek gıda üretimi ve yerleşik gruplara dayalı toplumdaki; ticaret ve zanaat üretimine dayalı topluma geçiş olarak açıklamaktadır. Childe'ye göre **kentleşme**; emeğin uzmanlaşması, toplumsal görevlerin karşılıklı bağımlılığının artması ve farklı işlevlerin ayrışması aracılığıyla gelişen bir sürecin sonunda gerçekleşmiştir.

Gordon Childe **kentsel devrimi** aşağıdaki özelliklerle açıklamıştır:

1. Artan nüfus büyüklüğü ve yoğunluğu.
2. Emeğin uzmanlaşması: zanaatkâr, tüccar, din adamı gibi uzmanlaşmanın artması
3. Tapınakların hâkimiyetinde kurulan kentsel mekânlar
4. Hinterland için gıda üretiminin kontrolü ve artı ürünün depolanması. Toplum üzerinde mutlak kontrole sahip bir egemen sınıf vardır: Rahip, askeri liderler ve yetkililer egemen sınıfın yönetici sınıfını oluştururlar.
5. Yazının icadı: bilginin işlenmesi için sayısal ve alfabetik belirtme sistemleri vardır.

Ortaçağ Kenti

Neden Avrupa'da Ortaçağ kentlerinin analizi önemlidir? Roma İmparatorluğu'nun sonunda, merkezi otorite azaldı; yetki, otorite parçalandı ve bu toplumsal ve siyasal düzenin bozulduğu bir dönem oldu. İçte olduğu kadar dıştaki savaşlar bu dönemin tipik bir özelliğiydi. Korunma için artan bir ihtiyaç vardı. Ticaret ve piyasa ilişkileri önemini kaybetti. **Henry Pirenne**, 10. yüzyıl öncesi tarım medeniyetini tartışırken, bu dönemde orta sınıf bir nüfus (tüccar ve esnaf) ve toplumsal örgütlenmeye (hukuk, kurum kendine özgü) sahip hiçbir şehrin olmadığını iddia etmiştir. Bu şehirler temelde **idari merkezler ve kalelerdi**.

Geç ortaçağ döneminde (11. Yüzyıl'dan 15. Yüzyıl'a kadar) Avrupa önemli değişiklikler yaşadı. İstilalar yavaşladı, savaşlar azaldı. Daha huzurlu bu dönemle birlikte nüfus büyüklüğü arttı ve bir tüccar sınıfı ortaya çıktı. Pirenne (1974)'e göre **erken tüccarlar** temelde **vagabond** seraserilerdi. Yeni merkez Flanders bölgesinde yer alan Bruges idi. Ticaretin ortaya çıkardığı **orta sınıf "ın rolü** Pirenne tarafından yoğun olarak vurgulanmaktadır. Pirenne, **siyasi özerklik** ve **yerel öz yönetim** iddiaları arkasındaki itici güç olarak bu sınıfı görmüştür. Orta sınıfların çıkarı sık sık kilise ve soyluların çıkarlarıyla çatışmıştır.

1800'lü Yıllarda Avrupa'da Sanayi Şehrinin Yükselişi

Kapitalizm, feodal ilişkilerin kırılması sonucunda ortaya çıktı. Teknolojik değişimlerle birlikte sanayi devrimi (1780–1880), büyük şehirlerin sayısında önemli bir artışa yol açmıştır (Jones, 1990). Sanayi devrimiyle birlikte kırsaldan kentsele nüfus akışı başlamıştır. Bu dönemin önemli özelliklerinden biri ölüm oranlarının düşmesi ve göç oranlarının artmasıdır. İş arayan ve emeğini satan nüfus Marx'ın tanımıyla proleterleşmiştir. Bunun yanı sıra, hijyenik şartlar iyileşmiş, gıda üretimi artmış ve çeşitlenmiştir. Yeni teknolojiler her türlü üretim artışıyla sonuçlanmıştır. Böylece sanayi devrimine paralel olarak kentleşme önem kazanmıştır. **Dauntton** (1978), sanayi büyümesinin 18. yüzyılda İngiltere'de gerçekleşen kentsel büyümenin devamı olduğu görüşünü savunmaktadır.

KENT SOSYOLOJİSİNDEN BAHSEDEBİLİR MİYİZ?

Sanayileşme ve dolayısıyla kentleşme dönemi, endüstri toplumuna yol açarken, sosyal düzenlemeler ailenin görevi olmaktan çıkmış ve **Tönnies** tarafından yüz yüze iletişimin sosyal yaşamı belirlediği cemaatten ve/veya topluluktan (Gemeinschaft'tan) zayıf sosyal bağlara ve

düzenlemelere sahip olmakla karakterize edilen topluma Gesellschaft'a (toplum) geçilmiştir. **Simmel'in** açıklamasıyla, para ekonomisi belirli bir zihin yapısına yol açmış ve metropol hayatı sinir uyarılarının bir yoğunlaşması, insanın bu koşullara uyum sağlayabilme ve farklı bir tür kişilik geliştirmesi şeklinde sonuçlanmıştır. **Chicago Ekolü**, kent üzerine yaptığı çalışmalarla, kenti bir araştırma laboratuvarı haline getirerek kent sosyolojisine yeni bir yön vermiş, nitel araştırmayı kentlerdeki sosyal olayların çalışılması için en uygun araştırma yöntemi olarak önermiştir.

Klasik Sosyologlar

Buraya kadar olan tartışmalarda kentin gelişme analizi, toplumsal değişim kuramları ile bağlantılıydı. Kentler veya şehirler tarihsel açıdan önemli yerler olarak kabul edilir ve nadiren nedenleri ve temelde bazı gelişmelerin koşulları olarak ele alınırlar. **Durkheim** için şehir ahlaki uyumun dağılması için bir yerdi; **Weber**, hesaplayıcı rasyonelliğin-akılcılığın büyümesini vurguladı. **Marx** ise kapitalist üretimin gelişimi ile serbest bırakılan yıkıcı güçleri ele aldı.

Chicago Okulu

Georg Simmel'in ABD'de kent sosyolojisi alanının ortaya çıkmasında önemli bir etkisi olmuştur. Eski öğrencileri Albion Small 1893 yılında Chicago'da Sosyoloji Bölümü kurdu. Chicago Okulu uzun bir sürede gelişmiş ve kent sosyolojisi söylemlerine hâkim olmuştur. 1914'te **Robert E. Park** bölüme katılmış ve **Roderick McKenzie, Ernest Burgess, William I. Thomas ve Louis Wirth** bu okulun önemli temsilcilerinden bazılarıdır. Böylece Chicago'da **kent sosyolojisi** doğdu.

Robert E. Park (1865–1944), sosyolojiye gazetecilik ve o günlerde en önemli siyah Amerikan lideri Booker T. Washington ile uzun vadeli bir asistanlıktan uzanan virajlı bir yoldan geldi. Park'ın doğal ve kentsel çevre arasında kurduğu temel benzerlik bir tür Sosyal Darwinizm'in temelini oluşturmuştur. **Roderick McKenzie** varoluş mücadelesinin temelde konum veya mevkiye dayandığını öne sürmüştür. **Burgess**'in kentsel büyüme modeli temelde eşmerkezli/özekdeş bölgeler (1920) (concentric zones) modelidir. Belirlenen bölgeler şunlardır:

1. Merkezi İş ve Ticaret Bölgesi (Central Business District, CBD)
2. Hem konut hem de iş alanlarının yer aldığı karma alanlar (geçiş bölgesi)
3. Alt sınıf yerleşim alanları (şehir içi)
4. Orta sınıf konut alanları (dış banliyöler)
5. Abonman toplu ulaşım kartı olanların yaşadığı Banliyö (Commuters) bölgesi.

ÇAĞDAŞ KENT SOSYOLOJİSİ

1970'lerde bu ekolojik bakışa eleştiri getiren yeni kent sosyolojisi ekonomi politik perspektifinden kente bakarak, kentsel mekânı, hükümet politikaları ile desteklenmiş piyasa güçlerinin fiziksel bir uzantısı olarak tanımlamıştır. Sanayi yatırımlarının yer değiştirmesi, piyasaların uluslararasılaşması, kurumsal rekabetin uluslararasılaşması, üretimden sermayenin çekilmesi, sermaye yoğun üretimin artması ve böylece istihdamın servis sektöründe yoğunlaşması bu yeniden yapılanma süreçlerinin bazıları olmuştur. **Lefebvre** sosyal faaliyetler ve etkileşimlerin ve mekânın birbirine bağlı olduğu fikirlerini ortaya atarak, sosyal etkileşimlerin mekânı hem kullanıp ama hem de ürettiğinin altını çizmiştir. **Harvey'e** göre kentsellik üretim, değişim ve tüketim için fiziksel ortamdır.

Ekonomi Politik Yaklaşım

Henri Lefebvre 1960 ve 1970'li yıllardaki yazılarında kent sosyolojisine Marksist bir bakış açısı kazandırmıştır. Bu bakış açısı ile Lefebvre; sermaye yatırımı, kâr, kira ve sınıfsal sömürü gibi kavramların kentsel sosyoloji alanına nasıl dâhil edilebileceğini göstermiştir. En önemlisi, özellikle gayrimenkul yatırım sermayesinin ikinci bir devre olarak düşünülmesi gerektiğini, yani sermayenin devreleri (circuits of capital) fikrini ortaya atmasıdır.

Temelde devlet ve yatırımcıların kâr için dikkate aldıkları mekânı **soyut mekân** (abstract space) olarak kavramsallaştırır. Buna ek olarak aynı zamanda, gündelik hayatta kullanılan mekânı da **sosyal mekân** (social space) olarak isimlendirir. **Lefebvre** için, Batı dünyasında kapitalizmin egemenliği ile toplumsal parçalanma; homojenleşme ve hiyerarşileşme ile belirlenen soyut mekân (abstract space) üretimi arasında paralellik vardır.

Kentsel Sorun (The Urban Question) (1972) adlı çalışmasında **Manuel Castells**, Chiago okulunun temel yaklaşımlarından biri olan kentin kendi toplumsal örgütlenme yollarını ve davranış biçimleri ürettiği fikrini eleştirdi. Eleştirisinin temelinde, kente ilişkin asıl sorulması gereken en önemli soru olarak **kentseli ne üretti?** sorusu yer almaktadır. Kentsel ekolojistler tarafından çoğunlukla kullanılan şehircilik kavramının aslında bir *mit* (efsane) olduğunu savunmuştur.

Ekonomi politik perspektifinin bir başka temsilcisi ise **David Harvey** (1975)'dir. **John Logan ve Harvey Molotch** (1987) da siyaset ve ekonominin şehirlerin şekillenmesinde nasıl etkileşim içinde olduğunu tartışır. Şehirleri, seçkinler tarafından kontrol edilen **büyüme makineleri** olarak açıklar. **Dünya kenti** (world city) kavramının ortaya atılmasından yıllar sonra **Saskia Sassen** (1996; 2000), küresel kent (global city) kavramını ortaya attı. Küresel kentler sıralamasında ilk beş kent şunlardır: New York, Londra, Tokyo, Paris ve Hong Kong. **Sassen** aşağıdaki şu iddiaları vurguladı:

1. Küresel kentler TNC (Transnational Corporations/ Ulus-Aşırı Şirketler)'in yoğunlaştığı küresel merkezlerdir. Dolayısıyla küresel kentler, dünya ekonomisinin komuta noktalarıdır;
2. Finans sektöründe özelleşmiş hizmetler için önemli yerlerdir;
3. Üretim ağırlıklı endüstri ve yeniliklerin üretildiği alanlardır;
4. Ürünler ve yenilikler için en önemli pazarlardır;
5. Bankaların ve şirketlerin kümeleşerek güçlendiği merkezlerdir;
6. Küresel kent, emeğin küresel işbölümünde özel bir yer tutar ve böylece 'geleneksel' siyasi, dini, idari merkezlerden farklılaşır;
7. Küresel kentler, aynı zamanda küresel düzeyde ulaşım ve iletişim merkezleridir;
8. Bilgi, medya, eğlence ve yayın merkezleridir;
9. Küresel kentler, uzun vadeli yatırımlar için cazibe merkezleridir.

Bu Özetin tamamını,Çıkış Sorularını,Deneme Sorularını adresinize gönderiyoruz!...

Tıklayınız

<https://www.kolaysinavlar.com/kent-sosyolojisi-ady212u?search=SOS308U>